

13. En modell om samtal med barn

Barninkluderande samarbetsamtal

Inledning

Samarbetsamtal mellan föräldrar kan genomföras med eller utan barns deltagande. I den modell som presenteras nedan inkluderas barnen. Modellen är ett resultat av en FoU-studie som genomfördes i Motala åren 2015 till 2018 och nedanstående är en sammanfattning av den studien.¹ Modellen består av: Enskilda samtal med föräldrar, gemensamt samtal med föräldrar, samtal med barn, återberättande av samtal med barn till föräldrar, gemensamt samtal med föräldrar efter återberättandet, informerande samtal med barnet och en uppföljning med föräldrar och barn.

Bakgrund

Idag är det knappast ovanligt att växa upp med separerade föräldrar. Under senare delen av 1900-talet ökade antalet skilsmässor och separationer i Sverige. Familjerättsliga enheter bildades och olika metoder att nå samförståndslösningar utanför domstolar utvecklades. I familjerättens arbete ingår bland annat att utreda och fastställa faderskap och föräldraskap, genomföra vårdnads- boende- och umgängesutredningar, medgivande- och, adoptionsutredningar och att erbjuda samarbetsamtal.

Föräldraskapet är livslångt. Barn och föräldrar har band till varandra som påverkar barnets hälsa och utveckling genom hela livet oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Samarbetsamtal möjliggör för föräldrarna att omforma sitt föräldraskap. Det är oftast inte separationen i sig som är ogynnsam för barnet utan uppslitande konflikter mellan föräldrarna i samband med separationen. Osämja, konflikter och dålig kommunikation mellan föräldrarna är en stark riskfaktor för en ogynnsam social och känslomässig utveckling hos ett barn.² Sådana konflikter kan föräldrarna få hjälp att lösa via samarbetsamtal.

Syftet med samarbetsamtal

För att föräldrar ska kunna nå enighet i frågor som rör vårdnad, boende, umgänge och frågor som rör barnets försörjning har kommunerna fått en lagstadgad skyldighet att under sakkunnig ledning erbjuda sådana samarbetsamtal (jfr 5 kap 3 § första punkten socialtjänstlagen (2001:453), SoL). Syftet med samarbetsamtalen är att hjälpa föräldrarna att göra överenskommelser kring barnet, utifrån barnets behov och eventuella önskemål. Målet är att föräldrarna dels ska kunna enas i frågor kring barnen, dels

¹ Albinsson A, Markström K. (2018)

² Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, Socialstyrelsen (2012)

förbättra sin förmåga att samarbeta som föräldrar.³ Även om syftet och målet med samtalen är detsamma i hela landet skiljer sig metoder och modeller åt, särskilt när det gäller om barnet får komma till tals eller inte inom ramen för samarbetsamtalen.

I föräldrabalken finns ingen uttrycklig skyldighet för samtalsledaren att göra barnet delaktigt i samarbetsamtalen. Av förarbeten till lagstiftningen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51) framgår dock att samtalsledaren bör, om det inte är olämpligt, ta med barnet i något skede av samtalen dels för att med utgångspunkt i barnets egna behov och rättigheter ge information och låta barnet berätta om sin situation, dels för att ge barnet möjlighet att förmedla sin inställning.

Barns delaktighet i samarbetsamtal?

Forskning från Australien

Ett longitudinellt forskningsprojekt beskrivs i "*Children Beyond Dispute. A four year follow up study of outcomes from Child Focused and Child Inclusive post-separation family dispute resolution*", där forskarna McIntosh, Long och Wells redogör för ett forskningsprogram som startade 2004. De har jämfört två grupper av separerade familjer som fått olika interventioner i sina samarbetsamtal som kallas *Mediation over parenting disputes*. Uppföljning gjordes efter fyra år.⁴

Två olika metoder – barninkluderande eller barnfokuserade samtal

Grupperna med föräldrar och barn var närapå identiska vad gäller bakgrund och konfliktnivå rörande vårdnad, boende, umgänge och ekonomi. Båda metoderna fokuserade på föräldrarnas behov av att lösa sina konflikter. Fokus i samarbetet låg på barnens utvecklingsbehov och hur föräldrarnas konflikt påverkade barnen.⁵

I den ena gruppen deltog barn aktivt genom samtal med barn inkluderade i samarbetsamtalen (barninkluderande samarbetsamtal). I den andra gruppen hade föräldrarna samarbetsamtal med fokus på barnets behov (barnfokuserade samtal) men där deltog barnen inte i samarbetsamtalen. Både de barninkluderande samarbetsamtalen och de barnfokuserade samarbetsamtalen var uppbyggda för att ge föräldrarna kunskaper och möjligheter att ta sig ur konflikten för att i stället lägga fokus på barnens behov.⁶

Barnfokuserade samarbetsamtal

I de barnfokuserade samarbetsamtalen skedde samtalen endast med föräldrarna. Samtalen hade fokus på barnet/barnen. Samtalsledarna upplyste föräldrarna om hur barn generellt kan uppleva en separation samt om barns behov och utveckling. Samtalsledarna fokuserade på barnen och påminde om hur det kan bli för barnen om föräldrarna inte närmar sig en samförståndslösning.

Barninkluderande samarbetsamtal

I de barninkluderande samarbetsamtalen deltog barnen genom samtal med barn. Det krävdes att båda föräldrarna samtyckte till att barnen deltog. Syftet var inte att utröna barnets önskan utan snarare att utforska barnets tankar i ett större och bredare perspektiv. Alltså ta reda på hur barnen levde sina liv just då samt hur umgänget och konflikten mellan föräldrarna påverkade barnen.

³ ibid

⁴ McIntosh, J.E., Long, C.M. & Wells Y.D. (2009).

⁵ ibid

⁶ ibid

Barnen träffade en specialutbildad samtalsledare som förde samtalen med fokus på barnets behov. Samtal med barn gav barnen möjlighet att få uttrycka sin upplevelse och sitt perspektiv på olika sätt, exempelvis genom teckningar. Samtalen med barnen behövde alltså inte inbegripa att barnen uttryckte en åsikt eller gjorde ett aktivt val för framtiden. Utgångspunkten i samtalen var att möta barnet där barnet var, att inte tolka det barnet sagt, att avlasta barnet ansvar och att ge föräldrarna en möjlighet att reflektera och lyssna till sitt barns behov.⁷

Resultatet av studien

Den centrala frågan var att jämföra de två olika metoderna; barninkluderande samarbetsamtal kontra barnfokuserade samarbetsamtal och undersöka hur metoderna påverkade föräldrarnas förmåga att fokusera på sina egna unika barn. I de familjer där barnet inte deltog i samarbetsamtalen upplevdes en högre nivå av konflikt än i de familjer där barnet deltagit i samarbetsamtalsserien. Vidare framkom att i familjer med hög konfliktnivå mätte de barn som hade växelvist boende sämre än de barn som bodde mest hos en förälder.⁸

Uppföljning av resultatet efter fyra år

Vid uppföljningen av studien efter fyra år identifierades stora skillnader mellan de två grupperna. I de barninkluderande samarbetsamtalen sågs detta resultat:

1. Färre rättstvister vad gäller vårdnad, boende och umgänge. Färre föräldrar som återvände till samarbetsamtal.
2. Högre andel barn hade en bättre kontakt med sin pappa och högre andel barn övernattade hos sin pappa.
3. Högre stabilitet mellan föräldrarna vad gäller omvårdnad och kontaktarrangemang.
4. Högre tillfredsställelse hos pappor och barn vad gäller arrangemangen runt boendet och umgänget.
5. Minskning av föräldrarnas bitterhet gentemot varandra.
6. Papporna får större självförtroende för sitt föräldraskap.
7. Bättre förmåga att själva lösa föräldradspyter.
8. Lägre inverkan av pappans nya partner. Fler föräldrar rapporterade att de har lärt sig saker om sina barn.
9. Barnen uppfattar färre konflikter mellan föräldrarna.
10. Barnen upplever i mindre utsträckning att de är mitt i föräldrarnas konflikt.
11. Barnen upplever en lägre stress över sina föräldrars konflikt.
12. Barnen upplever sig vara närmre sina pappor än tidigare.
13. Barnen uppvisar lägre uppförandeproblem.

Det framkom också att föräldrar i de båda grupperna inte uppvisade några skillnader i inställningen till sin före detta partner utan den stora skillnaden låg i hur föräldrarna hade hanterat konflikten samt ilskan, frustrationen och känslor runt den. Vid uppföljningen konstaterades även att de barninkluderande samtalen verkade ha gett föräldrarna en större känsla av kontroll och sammanhang i sina liv och att de fått metoder för att kunna hantera konflikter på ett annorlunda och mer konstruktivt sätt.⁹

⁷ McIntosh J.E., Long C.M. & Wells Y.D. (2009)

⁸ Ibid

⁹ McIntosh J.E., Long C.M. & Wells Y.D. (2009)

Att samtala med barn inom ramen för samarbetssamtal

Den modell för samtal med barn som presenteras nedan har sin utgångspunkt i artikel 12 i FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen).¹⁰

I början av 2000-talet fördes en diskussion i samarbetssamtalsgruppen i Motala; ska barnen vara involverade i samarbetssamtal eller ej? I Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (SOSFS 2012:4)¹¹ samt handboken Vårdnad, boende och umgänge rekommenderades att ta med barnet i något skede av samtalen om det inte var

olämpligt.¹² Samarbetssamtalsgruppen ansåg att olämpligt var svårt att definiera. Det gjordes olika bedömningar beroende på vilken samtalsledare som gjorde bedömningen.

Det fanns inte några uttalade kriterier eller bedömningsmetoder att använda sig av i handboken.¹³ Svårigheten i detta ledde till slut till att gruppen år 2009 tog stöd i artikel 12 i barnkonventionen att alla barn har rätt att komma till tals i frågor som rör dem. Gruppen beslutade då om att erbjuda alla barn från fem år och uppåt samtal. Åldern fem år sattes som en teoretisk gräns baserad på barns kognitiva utvecklingskurva, alltså om barns förmåga att sätta ord på känslor, beskriva upplevelser och göra sig förstådda.

Modellen om samtal med barn möjliggör att föräldrar får lyssna på sitt barn innan de fattar beslut om barnets framtid. När föräldrarna fick lyssna på sitt barn upptäckte samtalsledarna att föräldrarna lättare kunde förstå barnets perspektiv och att detta hade en dämpande effekt på föräldrarnas konflikt. Samtalsledarna ville utvärdera metoden och detta gjordes genom en FoU-studie.¹⁴

I studien användes fyra olika datainsamlingsmetoder; standardiserade brukarenkäter, tematiserade intervjuer med föräldrar och barn, observationer av barnen under hela samtalsserien samt sekundäranalys av tidigare forskning.

Att mäta barns delaktighet

Harry Shier har tagit fram en modell för att mäta barns delaktighet *Pathways to Participation – Barns och ungas väg till delaktighet*.¹⁵ Modellen har sin utgångspunkt i artikel 12 i barnkonventionen. Av artikeln framgår att konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

¹⁰ Albinsson A. Markström K. (2018)

¹¹ Numer Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51)

¹² Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (SOSFS 2012:4), Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, Socialstyrelsen (2012).

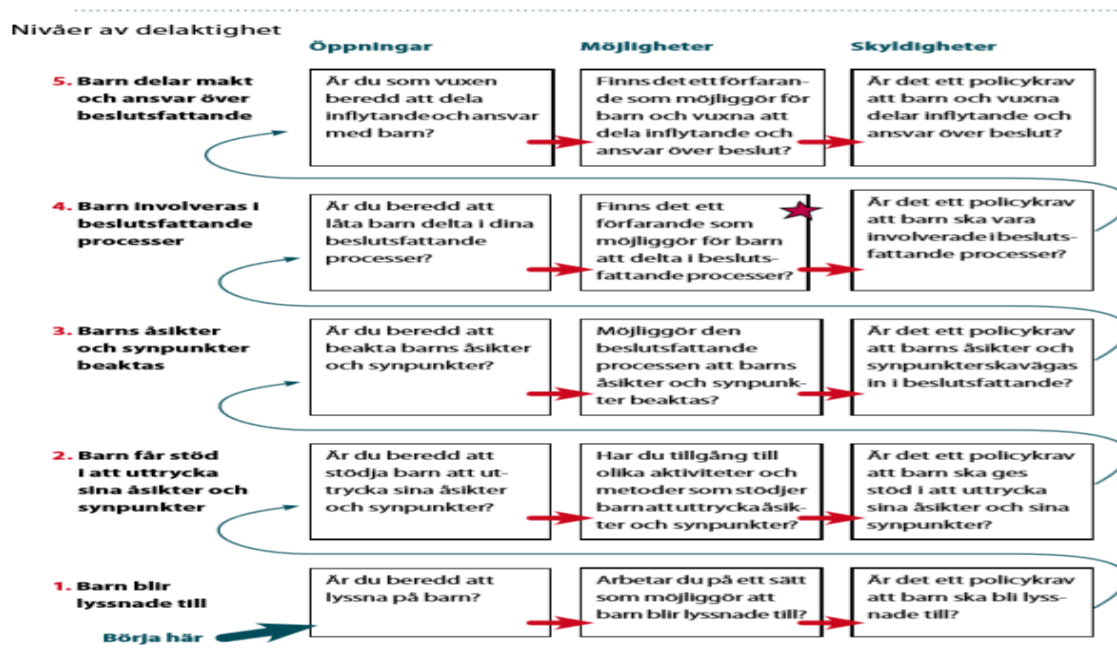
¹³ Ibid

¹⁴ Albinsson A. Markström K. (2018) C.

¹⁵ Shier H. PLAY TRAIN, Birmingham Översättning artikel: Robertson Pearce
Översättning bild 2: S. Nyborg-Warner

http://www.harryshier.net/docs/shiervagar_till_delaktighet.pdf Originalartikeln: Shier H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children & Society Volume 15 (2001) pp. 107-117

Shier vill visa att barns delaktighet kan ske på olika nivåer. Shiers modell kan användas på arbetsplatser och i organisationer för att skapa dialog och konstruktiva samtal om barns delaktighet. Modellen kan även användas som utgångspunkt för att få fram information om hur väl artikel 12 i barnkonventionen uppfylls. Shier menar att den uppfylls när det finns ett förfarande som möjliggör för barn att delta i beslutsfattande processer (se stjärnan i modellen). Detta innebär att barnet får komma till tals i frågor som rör dem men att de inte delar ansvar vid beslutsfattandet.¹⁶



Shiers modell "Pathways to Participation – Barns och ungas väg till delaktighet"

För att kunna mäta hur barns delaktighet syns i arbetsgrupper och organisationer har Shier skapat modellen utifrån fem delaktighetsnivåer:¹⁷

1. Barn blir lyssnade till.
2. Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter.
3. Barns synpunkter och åsikter beaktas.
4. Barn involveras i beslutsfattande processer.
5. Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattandet.

Vid varje nivå av delaktighet finns tre steg med frågor för att ta reda på vad den professionelle är beredd att göra för att barnet ska bli delaktigt, vilka möjligheter som finns att lyssna till barnet och slutligen vilka skyldigheter som finns inom organisationen att lyssna till barnet. Modellen kan fungera som verktyg för att testa den egna verksamheten – eller sig själv som yrkesperson. Hur arbetar samtalsledaren för att barnet ska bli lyssnat på? Hur gör samtalsledaren det möjligt för barnet att vara delaktigt när beslut fattas? Vilka redskap behöver samtalsledaren utveckla?

¹⁶ Ibid

¹⁷ Shier H. PLAY TRAIN, Birmingham Översättning artikel: Robertson Pearce C.

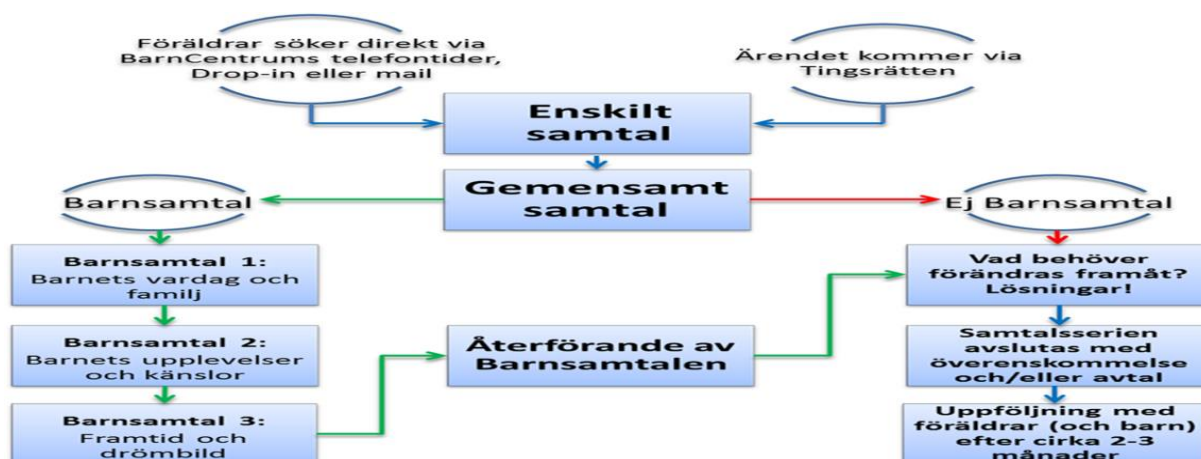
Översättning bild 2: Sverre Nyborg-Warner

http://www.harryshier.net/docs/shiervagar_till_delaktighet.pdf Originalartikeln: Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children & Society Volume 15 (2001) pp. 107-117.

FoU-studien visar att den modell om samtal med barn som presenteras här uppfyller kraven i artikel 12 i barnkonventionen om barns rätt att få uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i förhållande till ålder och mognad.¹⁸

Samarbetssamtalsserien

För att förstå den kontext som samtal med barn sker i ges en kortfattad beskrivning även av föräldrarnas samtal. Modellen nedan visar en schematisk flödesbild över samtalsserien i sin helhet och ger en kortfattad beskrivning av denna.



Modell framtagen vid FoU-rapport¹⁹

Samtalsseriens omfattning

Vid alla samtal är det två samtalsledare som deltar. Samtalen med barn är cirka 45 minuter långa och samtalen med föräldrarna är cirka 75 minuter. Det är gynnsamt för föräldrarnas process att samtalen ligger med ett visst intervall. Varannan vecka har visat sig vara lagom lång tid mellan samtalen så att föräldrarna får tid för reflektion och eftertanke. Samtal med barn bör ligga nära varandra i tid med endast cirka två till tre dagars mellanrum. En samtalsserie sträcker sig över tre till fyra månader och innehåller ungefär tio samtal.

Samtalsserien inleds med ett enskilt samtal med var och en av föräldrarna. Samtalsledaren bedömer då om det är lämpligt att ha samarbetsamtal med föräldrarna och om några särskilda åtgärder behöver vidtas. Om samtalsledaren bedömer att samarbetsamtal kan påbörjas hålls ett gemensamt föräldrasamtal, tre samtal med barn samt ett återberättande samtal med föräldrarna. Därefter hålls föräldrasamtal vid ett till tre tillfällen i syfte att nå en överenskommelse. Slutligen träffar samtalsledarna barnet och berättar vad föräldrarna kommit överens om. Ett uppföljande samtal sker med barnet och föräldrarna efter cirka tre månader.

Förberedelser inför samtalen

Samtalsledare behöver ta sig tid att planera och förbereda sig inför samtalen. Tid behövs för att få en gynnsam struktur. För att processen ska bli så bra som möjligt bör alla besökstider planeras i förväg.

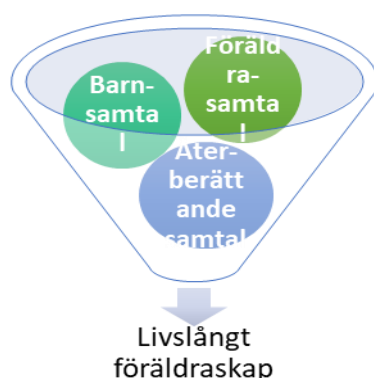
¹⁸ Albinsson A. Markström K. (2018)

¹⁹ Ibid

Efter samtalen behöver samtalsledarna tid för att reflektera och utvärdera, både hur samtalet varit och hur verktygen har fungerat för att därefter kunna planera för kommande samtal.

Livslångt föräldraskap

En av de grundläggande delarna i samtalen är att skapa tillit och förtroende mellan föräldrar, barn och samtalsledare. För att förmå föräldrar som står långt ifrån varandra att samarbeta krävs det att båda föräldrarna känner förtroende och litar på samtalsledarnas förmåga. Framförallt är det viktigt att föräldrarna tror på att samtalsledarna kan hjälpa dem att nå samförståndslösningar. Det är av stor vikt att samtalsledarna lyssnar aktivt, det vill säga ett lyssnande som bygger på ett strukturerat sätt att lyssna på andra. Det aktiva lyssnandet ska löpa som en röd tråd genom samtalen för att skapa en tillitsfull atmosfär, samtalsledaren bör vara uppmärksam på nyanser och skiftningar i samtalet.



Figuren är framtagen vid FoU-studie²⁰

Figuren är skapad för att vägleda/hjälpa/lotsa föräldrar att enas i samförståndslösningar och att öka deras tillit till varandras föräldraförmåga. Det är föräldrarna som fattar beslut och ger barnets berättelse en plats i besluten.

Samtal med föräldrar

Nedan presenteras i korthet strukturen och innehållet i föräldrarnas samtal för att förstå kontexten där samtalen med barn äger rum.

Enskilda samtal med föräldrar

Syftet med frågorna som ställs till föräldern vid det enskilda samtalet är att ta reda på om föräldrarna kan samarbeta, hur konfliktnivån ser ut samt vilken motivation som finns för att finna samförståndslösningar kring vårdnad, boende, umgänge och barnets försörjning. I modellen förs samtal alltid med stöd av en whiteboardtavla. Föräldern beskriver sin situation och samtalsledarna ritar en familjekarta på tavlan utifrån förälderns beskrivning (se bilaga 1).

I samtalet får föräldern möjlighet att beskriva sin historia. Samtalsledarna tar också reda på om det finns särskild problematik exempelvis missbruk, våld och psykisk ohälsa eller något annat som behöver beaktas inför fortsatta samtal. En del föräldrar som har svårt att uttrycka sig kan behöva extra stöd vid samtalen.

²⁰ Albinsson A. Markström K. (2018)

Samtalet underlättas av att olika verktyg används exempelvis tillitsskalan och tillitstrappan (se bilaga 2 och 3). Föräldern får med stöd av dessa verktyg hjälp att skatta vilken tillit han eller hon har till den andres föräldraskap. Verktygen kan också användas för att ta reda på vilken kompromiss vilja föräldern tror finns hos den andre föräldern. Det finns också verktyg som kan användas som stöd för att föräldern ska få hjälp att beskriva vad som, utifrån barnets perspektiv, har blivit bra och mindre bra för barnet i och med föräldrarnas separation (se bilaga 4.) Har föräldrarna barn som är fem år eller äldre lämnas kort information om hur samtalet med barn går till (se bilaga 5).

Bedömning av om gemensamma samtal ska inledas

Om båda föräldrarna är positiva till samarbetssamtal och samtalsledarna bedömt att det finns grund för att genomföra samtal påbörjas samtalsserien.

Gemensamt samtal med föräldrar

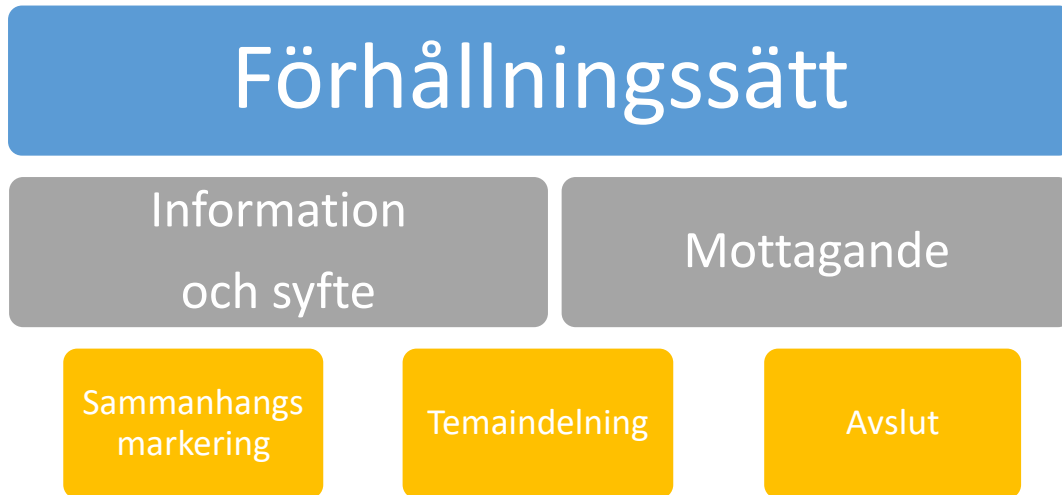
I det gemensamma samtalet ligger fokus på barnet. Fyrfältsbilden, *Barnet i Centrum*, (bilaga 6) används för att hjälpa föräldrarna att sätta fokus på barnet. De kan med stöd av bilden rama in barnets behov, nätverk, fritid och samtalsledarna får samtidigt en uppfattning om det finns samstämmighet mellan föräldrarna. Föräldrarna får turas om att beskriva barnet. Därefter tillfrågas de om de instämmer i varandras beskrivningar av dem själva. Genom att samtalsledarna fördelar ordet får föräldrarna hjälpas åt att beskriva sitt barn samtidigt som de får möjlighet att lyssna till varandras uppfattningar.

Samtalsledarna beskriver också mer detaljerat hur samtal med barn kommer att gå till och att de sker utifrån barnkonventionen. Samtalsledarna förklarar att syftet med samtalen är att barnen ska få komma till tals, bli lyssnade på och få information om vad som händer i deras liv. Avsikten med samtalen med barn är inte behandlande eller utredande utan informerande och stödjande. Föräldrarna får information om att barnens samtal kommer att dokumenteras genom att whiteboardtavlan, stenkort med mera fotograferas och att föräldrarna på det återberättande samtalet kommer att få ta del av detta. Om båda föräldrarna tackar ja till att deras barn ska få komma på samtal, startas samtalsserien med barn.

Förhållningssättet i samtalet med barn

Beskrivning av komponenter vid samtal

Den bild ni ser nedan visar de komponenter som framkom vara viktiga förutsättningar för en positiv process både för barn och föräldrar vid FoU-studien. De tre övergripande delarna är viktiga att ha med sig i alla samtal det vill säga samtalsledarnas förhållningssätt, hur barn och föräldrar tas emot samt hur information och syfte beskrivs. Alla samtalen är strukturerade med sammanhangsmarkering, temaindelning och avslut. Strukturen är densamma men det tema som berörs under samtalen är olika.



Figuren är framtagen vid FoU-studie²¹

Förhållningsätt

Samtalsledarna behöver vara nyfikna, ställa öppna frågor, lyssna och följa barnets tempo och berättelse. Barn har olika förmågor att uttrycka sig och samtalsledaren behöver därför kunna förhålla sig till dessa olikheter. I FoU-studien framkom att både barn och föräldrar känner sig nöjda med samtalen när de upplever att de blivit lyssnade på.

Det är angeläget att möta barnet där det är, att inte tolka det barnet säger och att avlasta barnet från ansvar. Iwarsson och Øvreeide lyfter fram tre centrala faktorer för att få barn att berätta:

- Att samtalsledaren ställer öppna frågor
- Att samtalsledaren följer barnets tempo
- Att samtalsledaren inte tolkar det barnet säger och uttrycker.²²

Mottagandet

Mottagandet av föräldrar och barn är starten på samtalet. Här börjar arbetet med att bygga trygghet och tillit inför kommande samtal. Alltifrån hur föräldrar och barn hälsas välkomna till ansiktsuttryck, kroppsspråk och språk har betydelse för hur trygghet kan skapas. Hur välkommandet genomförs bidrar till ett bra samtalsklimat och hur den fortsatta processen gestaltar sig.

Samtalsledarna inleder med att hälsa på föräldern först för att visa barnet att de har träffat föräldern förut. Därefter hälsar de på barnet. Barnet får på så sätt i lugn och ro bekanta sig med både samtalsledarna och lokalen. Många barn är till en början avvaktande och kikar lite på föräldern när samtalsledarna möter barnet i väntrummet.²³ Det är angeläget att skapa en god första kontakt med barnet för att barnet ska få förtroende för samtalsledarna.²⁴ Barnet får genom detta kontaktskapande sätt med föräldrarna förtroende för samtalsledarna.²⁵ I intervjuerna i studien framkom att barnen tyckte

²¹ Albinsson A. Markström K. (2018)

²² Iwarsson P. (2020), Øvreeide, H. (2009)

²³ Albinsson A. Markström K (2018)

²⁴ Øvreeide, H. (2009)

²⁵ Øvreeide H. (2009) Iwarsson P. (2020) Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Kunskapsstöd Samverkansteam (2016)

om den miljö där samtalen ägde rum. Barnen visade en känsla av trygghet och tyckte om det barnanpassade samtalsrummet. Ett barn uttryckte följande *Det var trevligt att få komma hem till dig.*²⁶

Information och syfte

Syftet med samtalet med barn presenteras både muntligt och skriftligt för föräldrarna. Många föräldrar kan till en början känna oro inför att låta barnet prata med samtalsledarna. För att skapa trygga förutsättningar för samtalet krävs att både barn och föräldrar förstår syftet med samtalen.²⁷ Hur informationen om syftet med samtalen och innehållet i dem ges till föräldrar och barn har därför stor betydelse för om oron kan dämpas och trygghet skapas.

Det är också väsentligt att samtalsledaren försäkrar sig om att samtalsstilen och förhållningssättet avlastar barnets ansvar för föräldrarnas beslut.²⁸ I modellen ingår att samtalsledarna informerar både föräldrar och barn om vem som bär ansvaret för att fatta beslut. Informationen kan ges på olika sätt, exempelvis genom att samtalsledaren berättar, skriver, ritar eller läser. Samtalsledarna informerar bland annat barnet om barns rättigheter och att det finns en skillnad mellan barns önskan att få bestämma och att bli lyssnad på.²⁹ Det är viktigt för barn att få en förståelse för att de inte är ensamma i sin situation.

Sammanhangsmarkering

Alla samtal inleds med en sammanhangsmarkering där det tydliggörs vad samtalet ska handla om, vad som ska ske vid samtalet samt vid vilken tidpunkt samtalet kommer att avslutas. I början av mötet presenteras även syftet med samtalet. Syftet och sättet samtalet genomförs på anpassas efter det barn samtalsledarna möter. I FoU-studien framkom att barn som får sitt sammanhang förklarat för sig både visar och beskriver att det känns bra att komma på samtal. Barn behöver få information och sammanhanget förklarat för sig. Det skapar trygghet och förutsägbarhet för barnet. Informationen kan bidra till barnets bearbetning och förståelse för sin egen situation.³⁰

Temaindelning

Modellen för samtalen med barn har skapats genom en kombination av teori, praktiskt genomförande och professionell handledning. Detta har resulterat i att följande teman valts; barnets vardag, familj, känslor, upplevelser, dröm, önskebild och framtid. Dessa teman ramar in de viktigaste delarna av barnets liv. Teman för samtalen skapar trygghet samt förutsägbarhet och är hjälpsamt då samtalsledarna ska förklara för barn och föräldrar vad samtalen ska handla om.

Barnets unika berättelse behöver få plats och utrymme i samtalet. I FoU-studien framkom att samtalet och barnets berättande underlättades av att barnet kunde använda sig av olika verktyg såsom familjekarta, stenkort m.m. (se bilaga 7). Flera barn har tydligt uttryckt att de tycker om att använda stenkort samt att de får välja mellan olika verktyg för att beskriva sin vardag.

Avslutning

Avslutningen innehåller flera olika delar. Samtalsledarna sammanfattar dagens samtal och stämmer av med barnet att de förstått vad barnet har sagt. Samtalsledarna tar också reda på hur barnet upplevde samtalet. Slutligen berättar samtalsledarna för barnet vad som kommer att ske vid nästa samtalstillfälle.

²⁶ Albinsson A. Markström K. (2018)

²⁷ Ibid

²⁸ McIntosh J.E., Long C.M. & Wells Y.D. (2009), Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Kunskapsstöd Samverkansteam (2016)

²⁹ Øvreeide H. (2009), Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Kunskapsstöd Samverkansteam (2016) McIntosh J.E., Long C.M. & Wells Y.D. (2009)

³⁰ Øvreeide, H. (2009), Iwarsson, P. (2020), Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2017. Kunskapsstöd Samverkansteam (2016)

Vid avslutningen av samtalet ges barnet möjlighet att ställa frågor och få möjlighet att förbereda sig inför nästa samtal. Samtalsledarna lämnar över barnet till föräldern och beskriver kort vilket tema som tagits upp i samtalet i dag. Samtalet behöver avslutas vid den tid som bestämts eller då barnet visar signaler på att det är dags.

Samtal med barn

Samtal med barn 1 – Tema barnets familj och vardag

Mottagandet

Samtalet inleds med en lära-känna-fas. Då barnet och föräldern kommer till första samtalet, bör samtalsledarna möta dem i väntrummet. Samtalsledaren hälsar på föräldern först och därefter på barnet. Genom att samtalsledarna först hälsar på föräldern, ser barnet samspelet mellan samtalsledaren och föräldern (sin anknytningsperson) vilket skapar bra förutsättningar för vidare samtal. Därefter visar samtalsledarna barnet hur lokalen ser ut. Barnet får välja fika och samtalsledarna småpratar lite. Barnet får då en möjlighet att bekanta sig med samtalsledarna och miljön innan hen lämnar föräldern i väntrummet.

Information och syfte

Samtalsledarna berättar att de möter många föräldrar som är skilda och inte är överens om barnets framtid. Samtalsledarna ger här exempel såsom att föräldrar inte är överens om hur barn ska bo, var de ska gå i skolan och träffa sina föräldrar. Informationen bidrar till barnets förståelse av att det finns många barn som har en liknande situation.

Samtalsledarna informerar också barnet om barnkonventionen och att alla barn har rätt att komma till tals och bli lyssnade på. Samtalsledarna förklarar skillnaden mellan att få bestämma och att bli lyssnad på. De berättar att det är föräldrarna som har ansvaret för att bestämma vad som är bäst för barnet. Barnet kan genom den informationen avlastas en eventuell känsla av ansvar för sina föräldrars konflikt och de beslut som behöver fattas om dem själva.

Samtalsledarna frågar barnet vad deras föräldrar har berättat om samtalet och om hen vet vad samarbetsamtal är för något. Samtalsledarna berättar att de vet lite om barnets situation utifrån det som föräldrarna beskrivit. Samtalsledarna förklarar att deras föräldrar tycker att det är viktigt att de får berätta själva om hur de har det.

Efter att barnet fått information som behövs inför samtalet får alla i rummet ta ett stenkort. Korten visar känslor och var och en väljer det kort som bäst beskriver hur det känns att komma på samtal. (se bilaga 7)

Sammanhangsmarkering

När samtalet inleds berättar samtalsledarna vad samtalet kommer att innehålla, hur det kommer att gå till och hur länge samtalet ska pågå (sammanhangsmarkering).

Tema

Vid det första samtalet är temat barnets vardag, familjekonstellation, tiden innan och vid föräldrarnas separation. Samtalsledarna gör tillsammans med barnet en familjekarta liknande föräldrarnas. Där ges barnet möjlighet att berätta om hur deras familj ser ut och vilka viktiga personer barnet har runt sig men även om det finns ett eller flera husdjur. Vissa barn vill berätta genom att använda leksaker eller dockor,

andra vill använda whiteboardtavlan, och några barn vill prata samtidigt som samtalsledarna ritar på tavlan (se bilaga 7).

Barnet får börja med att beskriva personerna i sin närhet. Frågor ställs kring föräldrarnas separation, om mamma eller pappa träffat nya partners, barnens vardag, kompisar, skola etc. Barnen får berätta hur det var när deras föräldrar skiljde sig och vad de kommer ihåg ifrån den tiden. Samtalsledarna ställer även frågor till barnet om de tycker att någonting har blivit bättre eller sämre sedan föräldrarna separerade. Barnet har ofta förklaringar till varför mamma och pappa flyttat isär. Många gånger tar barnet tillfället i akt redan vid det första samtalet att berätta om hur det har det exempelvis att barnets mamma och pappa bråkar om hur barnet ska bo.

Användandet av whiteboardtavlan underlättar ofta berättandet för barnet. Det skapar rörelse i rummet vilket underlättar för att skapa en naturlig samtalsmiljö. Ritandet på tavlan ger också en schematisk bild över det barnet berättar och beskriver om sin familj och vardag. Barnet ges utrymme att fundera, reflektera, reagera och ändra om något uppfattats fel samt använda flera sinnen för att följa med i vad som sägs och skrivs.

Samtalsledarna ska vara noggranna med att använda barnets egna ord för att senare kunna återberätta till föräldrarna. På så sätt synliggör samtalsledarna barnets berättelse. Ibland används även olika leksaker i samtalen som får vara symboler för barnens familj och nätverk.

Avslutning

I slutet av samtalet sammanfattar samtalsledarna innehållet i dagens möte och berättar vad som ska ske nästa gång. Barnet ges därmed en chans att förbereda sig inför nästa samtal vilket skapar en känsla av sammanhang och förutsägbarhet hos barnet. Samtalet avslutas genom att barnet och samtalsledarna tar varsitt stenkort och de beskriver för varandra hur det har känts att delta i mötet och att berätta om sin familj och vardag.

Därefter går barnet och samtalsledarna tillsammans ut till föräldern som sitter i väntrummet. Samtalsledarna berättar kort för föräldern om dagens tema och stämmer av inför nästa möte. Barnet överlämnas till föräldern och får återigen se att det finns ett bra förhållande mellan de vuxna personerna genom att de småpratar med varandra.

Samtal med barn 2 – Tema känslor och upplevelser

Mottagandet

Samtalsledarna börjar med att hämta barnet i väntrummet och inleder på samma sätt som vid första samtalet. Samtalsledarna talar om hur lång tid som samtalet kommer att ta och kommer överens om var föräldern väntar medan barnet är på samtal. Vanligtvis är barnet mer bekvämt vid det andra samtalet. Barnet känner igen både samtalsledarna och lokalerna.

Sammanhangsmarkering

I samtalsrummet inleder samtalsledarna med att fråga barnet vad det minns från förra mötet och om barnet tänkt på något särskilt sen sist. Därefter fortsätter samtalet med att samtalsledarna och barnet tar varsitt stenkort och berättar hur det känns att vara här idag.

Tema

Samtalsledarna presenterar temat, upplevelser och känslor, för barnet. Därefter beskriver samtalsledaren kortfattat olika känslor och situationer. Någon blir exempelvis glad när hen får en present, någon kan bli ledsen om hen blir retad och så vidare. En samtalsledare skriver olika känslord och upplevelseord som kommer upp på whiteboardtavlan och frågar barnet vilka fler känslor och

upplevelser som barnet kommer på. Glädje, ledsenhet och ilska bråk, lojalitet, rättvisa, är ord som ofta kommer upp.

Därefter ställs frågor kring de ord som är uppskrivna. Frågorna som ställs ska vara öppna och neutrala, exempelvis; *Vad tänker du på när jag säger bråk?* När barnet uttrycker en känsla, exempelvis ledsen, stannar samtalsledaren upp och ställer följdfrågor kring situationen. Vad hände, tröstade någon dig, hur blev det sen och så vidare.

Ovanför beskrivs hur frågorna runt de olika känslorna ställs. När det är barn som har svårt att hålla fokus på teoretiska frågor om känslor och upplevelser kan samtalsledarna använda boken *Skilda vägar – när föräldrarna flyttar isär*.³¹ Efter varje kapitel i boken finns det frågor som kan användas för vidare samtal med barnet (se bilaga 7). Samtalsledarna läser för barnet som genom berättelserna kan identifiera sig med familjemedlemmarna i boken. Barnet får på så sätt bekräftelse på att de inte är ensamma om sina känslor och tankar. Boken hjälper även barnet att formulera sig och hitta ord kring sin egen situation.

Under samtalet behöver samtalsledarna utforska hur barnet upplever och agerar utifrån de olika frågorna som ställs kring känslor- och upplevelseorden. Barnet behöver ges möjlighet att formulera sig på flera sätt, hitta sina egna känslor och beskriva dem. Samtalet ger möjlighet till dialog kring att det finns olika känslor och att en del känslor tydligt går att avläsa. Ett exempel på det är när någon är glad och skrattar eller när någon är ledsen och gråter men det finns också andra känslor som känns mest inuti kroppen och inte syns utanpå.

Samtalsledarna behöver uppmärksamma barnets olika uttryckssätt och signaler och följa barnets tempo. Utifrån barnet kan det ibland vara läge att byta verktyg (exempelvis leksaker) eller att följa barnet på andra sätt.

Avslutning

Samtalet avslutas på samma sätt som vid det första samtalet med att samtalsledaren sammanfattar dagens möte och berättar vad som ska ske nästa gång. Barnet och samtalsledarna tar varsitt stenkort och beskriver för varandra hur det har känts att delta i mötet och att prata om dagens tema. Därefter går barnet och samtalsledarna tillsammans ut till föräldern i väntrummet. Samtalsledarna berättar kort vilket dagens tema varit och stämmer av inför nästa möte.

Samtal med barn 3 – Tema dröm/önskebild och framtid

Mottagandet

Samtalsledarna börjar med att hämta barnet i väntrummet och inleder på samma sätt som vid tidigare samtalet.

Sammanhangsmarkering

Samtalet inleds som vid de andra samtalen med en sammanhangsmarkering, hur lång tid samtalet ska vara och att alla tar varsitt stenkort. Samtalsledarna återknyter genom en sammanfattning av tidigare samtal då barnet berättade om sin familj och vardag, känslor och upplevelser. Samtalsledarna beskriver därefter temat för det tredje samtalet som är önskebild och framtid. Under detta samtal planeras också för återberättandet till föräldrarna.

³¹ Ekbom I. (2016)

Tema

Under det här samtalet ges barnet möjligheter att uttrycka sin dröm om framtiden. Barnet kan på olika sätt berätta exempelvis genom att rita och/eller beskriv hur hen önskar att det ska bli. I vissa fall kan det vara bra att ställa frågor om hur barnet tänker kring sin egen framtid som vuxen. Exempelvis; *Vad ska du bli när du blir stor? Var ska du bo? Vad ska du jobba med? Ska du ha barn? Hur ska du vara som mamma/pappa?* Dessa frågor kan underlätta för barnet när det ska beskriva sina önskemål och drömmar. En fråga som alltid behöver ställas är *Hur skulle det se ut för dig när det är som bäst?* Det är då barnet får möjlighet att formulera sin önskebild. Vissa barn beskriver att de vill få leksaker, spel med mera. Andra barn att mamma och pappa ska flytta ihop igen eller kanske att föräldrarnas nya partner ska bo i samma hus. Andra barn kommer direkt in på hur de vill ha det i vardagen exempelvis hur de vill bo.

Även i detta samtal behöver samtalsledarna notera det barnet säger på whiteboardtavlan. Samtalsledaren ska som nämnts tidigare lägga stor vikt vid att skriva barnets egna ord på tavlan. På så sätt visas barnet respekt och barnets berättelse synliggörs. Det bidrar också till att samtalsledarna med barnets egna uttryck kan återberätta till föräldrarna vad barnet sagt.

Planering inför återberättandet

Under tredje samtalet planeras hur barnets samtal ska det återberättas till föräldrarna. Samtalsledarna sammanfattar vad som sagts under de tidigare samtalen med barnet. En del barn har många egna åsikter och idéer om hur återberättandet ska gå till, andra barn överlåter beslutet till samtalsledarna. Samtalsledarna frågar också barnet om det är något speciellt som hen vill att de ska berätta för föräldrarna.

Avslutning

Avslutning sker på samma sätt som vid de tidigare samtalen det vill säga att alla tar varsitt stenkort och berättar hur det känts idag. Därefter går barn och samtalsledare gemensamt ut till föräldern. Vid återlämnandet av barnet till föräldrarna påminner samtalsledaren att det vid nästa tillfälle är dags för det återberättande samtalet. Föräldrarna får information om hur det återberättande samtalet kommer gå till och om barnet valt att vara med eller inte.

Återberättande av samtal med barn till föräldrar

Nedan presenteras genomförandet av återberättande samtal med eller utan barn. I det återberättande samtalet går samtalsledarna igenom alla delar och allt innehåll som barnet och samtalsledarna har pratat om. Samtalsledarna behöver vara väl förberedda inför återberättandet.

Återberättande tillsammans med barnet

Mottagandet

Samtalsledarna går tillsammans ut i väntrummet och hämtar barnet, föräldrarna får sitta kvar. De förbereder sedan tillsammans med barnet var alla ska sitta, vad mötet ska innehålla och vad de ska ha till fikat. Barnet får frågan om det är något mer som de vill säga till föräldrarna eller om det är något annat som barnet tänkt på. Samtalsledarna repeterar för barnet hur samtalet kommer att gå till. Därefter bjuds föräldrarna in.

Sammanhangsmarkering

Föräldrarna får slå sig ner och samtalsledarna inleder med att be dem om att *Sätta på sig sina bästa lyssnaröron och försöka att inte kommentera*. Samtalsledaren fortsätter därefter med en sammanhangsmarkering, alltså att beskriva vad som ska hända, hur det ska gå till, vilka som ska prata och vilka som ska lyssna. Stenkorten används därefter tillsammans med föräldrarna på samma sätt som vid samtalen med barn.

Tema – samtalen med barn återberättas

Samtalsledarna berättar och visar innehållet i kronologisk ordning från det första, andra och tredje samtalet med barn genom att använda barnets egna ord. Under samtalets gång stämmer samtalsledarna av med barnet. Det kan exempelvis ske genom att samtalsledarna vänder sig mot barnet och samtidigt säger: *Du har berättat att mamma är bra på att spela spel och pappa är bra på pannkakor*. Samtalsledarna fungerar som barnets språkrör. Ledarna bemöter och gör barnet delaktigt i samtalet genom att vända sig mot och ta ögonkontakt med barnet. Samtalsledarna uppmuntrar barnet att avbryta om något som sägs är fel eller om barnet tycker ledarna missar något i berättelsen.

I samtal där boken *Skilda vägar – när föräldrarna flyttar isär*³² använts läser samtalsledarna ur den för föräldrarna.

Samtalsledarna beskriver med barnets ord deras drömbild om hur det skulle vara om det vore som bäst och de fick bestämma. Det är vanligt att barn berättar att det de önskar mest är att mamma och pappa ska bo tillsammans igen och då också med sina nya respektive. Men de beskriver också att de vet att det inte kommer att bli så.

Ibland har barnet önskemål om hur det vill ha det rent praktiskt, till exempel vad barnet vill ta med sig när det ska byta boende. När barnet har önskemål om hur umgänget ska vara behöver samtalsledarna vara noga med att poängtera för föräldrarna att det är bra att barnet framfört detta. Samtalsledarna ska också förklara vikten av att föräldrarna lyssnar på sitt barn men att det är föräldrarna som i slutänden måste bestämma hur det ska bli.

Avslutning

Samtalet avslutas genom att alla tar varsitt stenkort och får beskriva hur de upplevt samtalet. Här ges föräldrarna möjlighet att bekräfta barnet. Samtalsledarnas stenkort ska bidra till att bekräfta både barns och föräldrars engagemang under samtalet. Ett exempel kan vara att samtalsledarna uttrycker till både barn och föräldrar att barnet varit modigt och bra på att uttrycka sig och att föräldrar har varit bra på att lyssna.

Återberättande utan barn

I FoU-studien framkom att det är vanligast att barnet deltar vid återberättandet. När det samtalet sker utan barnet genomförs det på samma sätt som när barnet är med. Samtalen med barnet återges med barnets egna ord, i kronologisk ordning och visas på samma sätt som då barnet deltar. Samtalsledarna råder föräldrarna att inte tolka vad barnet sagt utan se det som en ögonblicksbild av hur barnet har det just nu. Samtalsledarna ber även i detta fall föräldrarna att *Sätta på sig sina bästa lyssnaröron*. Samtalet fortsätter vanligtvis med att föräldrarna ges möjlighet att reflektera över vad deras barn sagt. Ibland når föräldrarna en överenskommelse redan då. Om så är fallet kan ett uppföljande samtal med föräldrar och barn bokas på en gång.

³² Ekbom I. (2016)

Reflektioner och erfarenheter av skillnaden med att barn är med eller inte

Det återberättande samtalet kan ske på olika sätt. Några barn vill delta i samtalet och andra barn väljer att inte vara med. Det vanligaste är dock att barnet deltar i samtalet tillsammans med föräldrarna. Det framkom vid FoU-studien flera olika skäl till varför barn väljer att delta. En del barn vill höra vad som sägs, andra barn vill se föräldrarnas reaktioner på det som barnet har ritat och berättat. Det finns också barn som ser det som ett tillfälle att träffa föräldrarna tillsammans.

Då barnet inte är med i rummet tar föräldrarna oftare upp sina reflektioner direkt runt det barnet berättat. Det är inte alltid av godo för viljan att samarbeta. Exempelvis har föräldrar ofta inte samma tempo, en del är snabba medan andra kan behöva sova på saken, någon behöver diskutera med en ny partner etc. En annan nackdel är att barn och föräldrar inte ser varandras reaktioner och inte kan kommentera eller uppmuntra varandra direkt i rummet. Detta kan skapa oro och funderingar hos barn. Både föräldrar och barn kan förlora en viss känsla av kontroll och sammanhang varför det är viktigt att alltid försöka motivera till gemensamma samtal.

I FoU-studien framkom vissa framgångsfaktorer kring det återberättande samtalet. Dessa är att barnet är med och förbereder, återberättandet sker kronologiskt, föräldrarna är tysta och lyssnar och barnets egna ord används.

Gemensamt samtal med föräldrar efter återberättandet

Efter återberättandet är det dags för föräldrarnas gemensamma samtal. Där påbörjas arbetet med föräldrarnas teman, det vill säga deras frågeställningar, som togs upp på deras enskilda samtal. Föräldrarna behöver hitta överenskommelser kring de frågor som rör deras barn. Denna process kräver oftast mer än ett samtal. De gemensamma samtalen som följer har samma struktur som övriga samtal. Den första delen är reflektioner kring barnets berättelser, och därefter föräldrarnas teman, tiden på samtalet är vanligtvis 75 minuter.

Reflektioner kring barnens berättelser

Föräldrarna ges möjlighet att få framföra sina reflektioner och funderingar kring barnets berättelse. Samtalets första del handlar om barnet och vad barnet sagt. *Hur var det att få höra det barnet berättat? Har barnet sagt något när ni kom hem?* Samtalsledarna ger båda föräldrarna utrymme att få berätta.

Tema - Föräldrarnas överenskommelse

När båda föräldrarna har framfört sina tankar och reflektioner fortsätter samtalet med det som föräldrarna behöver enas kring. Samtalsledarna har vid de enskilda samtalen fått ta del av föräldrarnas olika tankar, hur de vill ha det och vad de anser vara det bästa för sitt barn. Samtalsledarna ger föräldrarna möjlighet att bolla och reflektera kring olika förslag och hur de olika förslagen skulle bli i praktiken. Samtalsledaren kan exempelvis fråga föräldrarna, *hur blir det här för ert barn?*

När föräldrarna hamnat i låsta positioner eller i en negativ dialog kan samtalsledarna påminna föräldrarna om barnets berättelse genom att också fråga, *hur blir detta för ert barn?* På så vis för samtalsledarna tillbaka föräldrarna till att fokusera på barnet.

Det är vanligt att föräldrar använder barnets bästa som argument för sin sak. Barnets bästa är svårt att definiera men då föräldrarna gemensamt har fått lyssna till sitt barn brukar just deras barns bästa bli tydligare vilket underlättar deras förmåga till samsyn.

För att föräldrarna ska nå en samförstånds lösning som de vill prova krävs oftast två till tre samtal med samtalsledarna. Föräldrarna behöver få god tid för att fundera på olika lösningar och diskutera dessa med varandra och hur dessa kan fungera i praktiken för familjerna.

Avslutning

När föräldrarna har enats planerar de tillsammans med samtalsledarna hur deras barn ska få informationen. Samtalsledarna uppmanar föräldrarna att själva berättar för barnet vad de bestämt inför det slutliga samtalet. Därefter avslutas samtalet med en sammanfattning av dagens samtal, överenskommelse och hur planeringen framåt ser ut.

Avslutande samtal med barnet

Information

Informationen till barnet gällande föräldrarnas överenskommelse kan ske på olika sätt. Vissa föräldrar har redan berättat gemensamt medan andra berättat det var för sig. Ibland får barnet reda på överenskommelsen först när de kommer på informationssamtalet

Mottagandet

Samtalet inleds på samma sätt som tidigare samtal, med en sammanhangsmarkering och att var och en väljer ett stenkort och berättar hur det känns att vara här idag. Frågor ställs om hur barnet har haft det sedan föregående samtal och om det har några funderingar.

Tema - information

Samtalsledaren frågar om barnet vet vad föräldrarna kommit överens om. Barnet får då berätta och beskriva vad det vet. Samtalsledarna bekräftar och fortsätter med att beskriva överenskommelsen föräldrarna gjort att den ska prövas under en period.

När föräldrarna inte kommer överens behöver barnet även få information om detta. Det kan exempelvis handla om att barnet får fortsätta bo som det gör nu eller att föräldrarna behöver få hjälp av någon annan att bestämma hur det ska bli i framtiden. Det kan då ske via en domstol.

Avslutning

Samtalet avslutas med stenkort och en planering inför eventuell fortsättning och uppföljning. Barnet får information om att hen tillsammans med föräldrarna får komma tillbaka efter ett par månader för att följa upp hur överenskommelsen har fungerat.

Om barnet inte kan eller vill komma till samtalsledarna skickar de ett brev till barnet med information om vad föräldrarna bestämt.

Uppföljning med barn och föräldrar

Syftet med uppföljningssamtalet är att följa upp hur föräldrarnas samförstånds lösningar har fungerat för både barnet och föräldrarna. Det finns olika sätt att genomföra uppföljningen. I FoU-studien framkom att det är vanligast att barn och föräldrar kommer vid ett gemensamt tillfälle till familjerätten.

Samtalsledarna träffar barnet först och följer samma struktur som vid tidigare samtal. När barnet har berättat klart sammanfattas samtalet och barnet får bekräfta att samtalsledarna uppfattat barnet rätt. Samtalsledarna och barnet bjuder därefter in föräldrarna i rummet för att återge barnets upplevelse av överenskommelsen.

Beroende på föräldrarnas behov av ytterligare stöd kring överenskommelsen kan fortsatta samarbetsamtal bokas. Ibland sker mindre justeringar av överenskommelsen vid detta samtal.

Samtal med syskon

Samtal med barn när det finns fler än ett barn i en familj följs samma struktur som vid samtal med bara ett barn. Mottagandet, information och syfte, sammanhangsmarkering, teman samt förhållningsätt är detsamma. Det som skiljer dem åt är att det första samtalet sker gemensamt med alla syskon. Vid de andra två samtalen sker en del av samtalen enskilt med varje barn.

Det första samtalet om barnens familj och vardag sker alltså gemensamt med alla syskon. Syskonen får tillsammans berätta och beskriva utifrån temat familj och vardag (se samtal med barn1).

De andra samtalen startar och avslutas gemensamt. Samtalsledaren gör en sammanfattning av det tidigare samtalet och ger information om dagens tema. Därefter tar alla varsitt stenkort och beskriver för varandra hur det känns att komma hit i dag.

Varje syskon får sedan en egen samtalsstund på cirka 20-25 minuter med en av samtalsledarna. Vid den enskilda tiden får barnet beskriva och berätta utifrån det tema som gäller för dagen. Samtalsledaren och barnet sammanfattar tillsammans vad som ska berättas för de andra syskonen. Samtalsledaren tar också reda på om det är något särskilt som barnet vill ska framföras till deras föräldrar (se samtal med barn 2 och 3).

När tiden för den enskilda delen av samtalet är slut samlas alla syskon och samtalsledarna igen för att avsluta samtalet. Samtalsledarna sammanfattar kort vad de pratat om under den enskilda tiden. Här kan det vara viktigt att tänka på att bekräfta var och ens berättelse och att det är okej att tycka olika. Samtalet avslutas med att var och en drar ett stenkort.

Återberättande av delar av samtalen enskilt

Undantag från modell vid särskilda ämnen utifrån barnets berättelser

Inledningen av återberättandet genomförs enligt den struktur som tidigare har beskrivits. Båda föräldrarna är med under återberättandet och samtalen beskrivs i kronologisk ordning.

Ibland har barnet specifika åsikter som de vill få tillfälle att diskutera med en av föräldrarna. Det här är ytterst ovanligt och något som inte FoU-studien undersökte närmre. Ämnet som samtalsledarna och barnet vill berätta mer om beskrivs kort för båda och mer detaljerat med den förälder som det faktiskt berör. Exempelvis kan samtalsledarna säga följande: *Nu har ni båda fått höra vad ert barn har berättat för oss. Det finns en del saker som vi behöver prata mer om med var och en.*

Syftet med den här typen av samtal är att föräldrarnas konflikt ska lösas. Barnet kan vilja berätta om hur det är utan att behöva bli avbruten eller ta ansvar för den andre förälderns reaktioner.

Framgångsfaktorer med modellen

De flesta föräldrar och barn uttrycker att de är nöjda med modellen och innehållet i samtalen. Många föräldrar säger att samtalen inte förändrade deras inställning till den andra föräldern men att de numer

har lättare för att prata om sitt barn och för att komma överens. Flertalet barn har lämnat positiva omdömen om samtalen utifrån denna modell.³³

Tiden har visat sig vara en viktig faktor i processen och har betydelse resultatet av överenskommelsen? Då föräldrarna får komma på flera samtal under en längre tid blir oftast lösningarna mer genomtänkta och även prövade i praktiken. Föräldrar som har en stor oro inför hur exempelvis ett umgänge ska fungera behöver oftast längre tid och fler samtal för att bygg tillit. Modellen är processinriktad och bygger på att alla delarna genomförs i den ordning som beskrivs, för bästa möjliga resultat.

FOU-studien visar att fyrfältsbilden och återberättandet till föräldrarna är två viktiga framgångsfaktorer för samtalen. Dessa delar av samtalet bidrar ofta till att föräldrarna hittar en vändpunkt och därmed lättare kan lägga konflikten åt sidan.

Modellen bidrar även till att synliggöra barnets nätverk vilket ger samtalsledarna en djupare och bredare bild av familjen. Alla i familjen får komma till tals, inte bara de vuxna, vilket gör det lättare för samtalsledarna att vägleda och lotsa familjen till lösningar eftersom de nu har tillgång till allas synpunkter och önskemål.

³³ Albinsson A. Markström K. (2018)

Förslag på diskussionsfrågor

Använd Shier's modell och diskutera var er arbetsplats befinner sig på för nivå?

För – och nackdelar med olika typer av samtal med barn?

För – och nackdelar med att använda denna modell?

Är samtalsrummen barnanpassade? Hur kan de anpassas bättre till barnen?

Vilken erfarenhet har ni av att prata med barn, i vilka sammanhang? Finns några dilemman som ni behöver beakta?

Referenslista

Albinsson A. Markström K. *Barns rätt att komma till tals vid samarbetssamtal*. FoU-rapport 86:2018.

FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete, Linköping; 2018.

Bergström M. *Att skiljas med barn: föräldrar i två hem*. Bonnier Fakta, Litauen; 2018.

Ekbom I. *Skilda vägar. När föräldrar flyttar isär*. Konstladden Barnboks förlag, Stockholm; 2016.

Iwarsson, P. *Samtal med barn och ungdomar: erfarenheter från arbetet på BRIS*. Gothia Fortbildning AB Stockholm; 2020.

McIntosh, J.E., Long, C.M. & Wells Y.D. *Children Beyond Dispute. A four year follow up study of outcomes from Child Focused and Child Inclusive post-separation family dispute resolution* (Report to the Australian Government Attorney General's Department, Canberra). North Carlton, Victoria: Family Transitions; 2009.

Øvreeide, H. *Samtal med barn. Metodologiska samtal med barn i svåra livssituationer*. Studentlitteratur AB, Lund; 2010.

Röbäck, K. *Barns röster i vårdnadstvister – om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, Göteborg; 2012.

Sjösten, M. *Vårdnad, boende och umgänge*. Norstedts Juridik, Stockholm; 2020.

Harry Shier, *PLAY TRAIN*, Birmingham Översättning artikel: Christina Robertson Pearce, Översättning bild 2: Sverre Nyborg – Warner http://www.harryshier.net/docs/shier-vagar_till_delaktighet.pdf

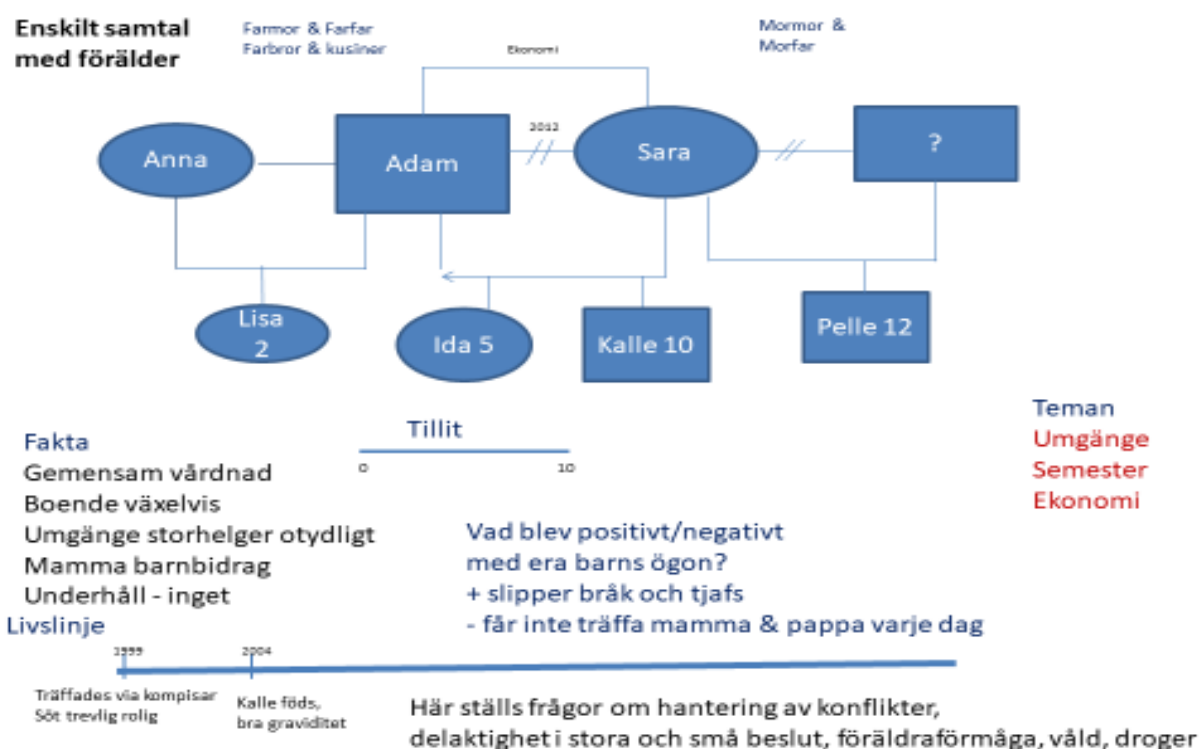
Originalartikeln: Shier, H. *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children & Society Volume 15 pp. 107-117; 2001.*

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Kunskapsstöd. Samverkansteam*, Stockholm; 2016.

Verktyg vid samarbetssamtal

Bilaga 1

Familjekarta



Familjekartan ritas på en whiteboard och används vid de första enskilda besöken för föräldrarna. Den används för att ge en övergripande bild av hur familjen ser ut och hänger samman samt vilka personer som är viktiga för barnet/barnen. På whiteboarden antecknas även de delarna som samtalsledare bedömer vara värdefullt för kommande samtal.

Tillitsskalan

Bilaga 2



Tillitsskalan används för att ställa frågor kring hur föräldrarnas samarbete/tillit har sett ut över tid. Föräldrarna får utforska sin tillit till varandras föräldraförmåga. Den är även ett verktyg för att ge svar på vad den ena föräldern anser att den andra behöver göra för att tilliten skall öka. Den ger möjlighet att bedöma om det finns grund för samarbetssamtal. Om tilliten till varandras föräldraförmåga saknas är möjligheterna till samförståndslösningar svår.

Samarbetstrappan

Bilaga 3



Ett illustrerat verktyg för att kunna utröna föräldrarnas motivation och vilja att pröva överenskommelser är trappan. Var befinner sig föräldrarna i sin motivation till förändring? Trappan används även för att kunna beskriva samarbetsamtalsarenan och vad som skiljer det från tingsrätten, det vill säga *Här är det ni föräldrar som fattar besluten* med hjälp av samtalsledare.

| Positivt (+) | <i>exempel:</i> | Negativt (-) |
|--|-----------------|--|
| <ul style="list-style-type: none">• Gladare föräldrar.• Ett större nätverk av vuxna och barn.• Mindre bråk mellan föräldrarna. | | <ul style="list-style-type: none">• Fått byta skola.• Träffar inte sina mamma och pappa samtidigt.• Fått flytta ifrån föräldrarnas gemensamma hem. |

Det här verktyget används för att nyansera bilden av hur föräldrarnas separation har påverkat barnet och för att föräldrarna lättare ska kunna se situationen utifrån barnets perspektiv. Föräldrarna får frågor vad som blivit positivt respektive negativt för barnet efter föräldrarnas separation.

Samtalsledaren träffar barnet då föräldrarna går i samarbetssamtal. Barnet har rätt att komma till tals och bli lyssnat till och ska ges möjlighet att prata om det som är viktigt för hen. Innehållet i samtalen med barn bör finnas med då föräldrar funderar och bestämmer hur framtiden ska se ut för sina barn.

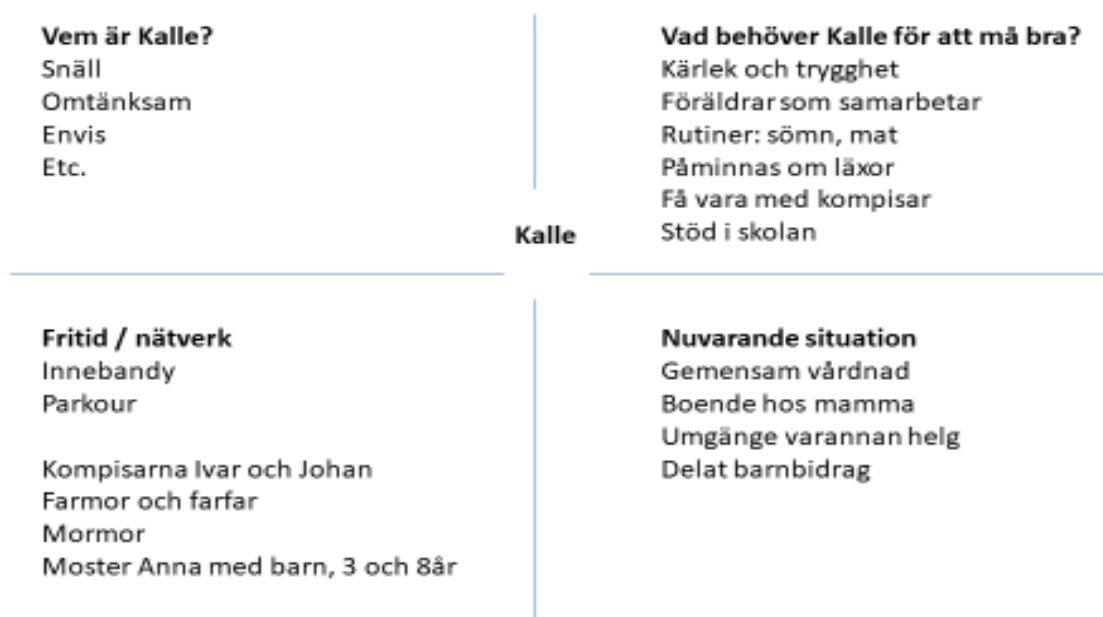
Samtalen sker vid tre tillfällen och pågår cirka 45 minuter. Efter samtalsseriens slut sker en återkoppling till föräldrarna där barnet tillfrågas om det vill vara med. Under alla tre samtalen bjuder vi barnet på något ätbart och något att dricka. Vi erbjuder även barn ett uppföljande samtal lite längre fram.

Under första samtalet presenterar samtalsledaren sig och beskriver kort hur samtalen går till.

- Tema vid första samtalet är barnets vardag och familjekonstellation, tiden innan och vid föräldrarnas separation.
- Tema vid andra samtalet är att utifrån olika känslobegrepp förstå hur barnet upplever sin vardag.
- Tema vid tredje samtalet är önskebild. Barnet får rita och berätta kring olika saker som de tycker är viktigt och om det är något de önskar förändra. Under detta samtal går samtalsledarna också igenom innehållet i de tidigare samtalen och hur samtalet med föräldrarna kan se ut. Barnen får frågan om de vill vara med.
- Återkopplande samtal. Samtalsledarna träffar föräldrarna och berättar om samtalen med barn. Om barnet vill är det med under samtalet. Därefter får föräldrarna gå hem och fundera på vad barnet har framfört och väga in det i en eventuell överenskommelse.
- Uppföljande samtal. När barnet har varit på samtal kan det vara bra om de får möjlighet att komma tillbaka och berätta hur det blivit för dem.



Fyrfältsbild - att sätta barnet i fokus



Fyrfältsbild som ritas på whiteboard till första gemensamma träffen med föräldrarna. Bilden bidrar till att hålla fokus på barnet under samtalet. Det blir en tydlig beskrivning av barnet och dess behov.

Verktyg vid samtal med barn

Bilaga 7

Vid samtal med barn används olika hjälpmedel. Några av dem presenteras nedan med en kortare förklaring. Samtalsledarna använder sig av hjälpmedlen för att möjliggöra för barn att använda flera olika sinnen vid samtalen.



Stones have feelings too:

Stenkort som visar olika känslouttryck. Används ofta i början och slutet av samtalen samt vid återberättandet till föräldrarna.

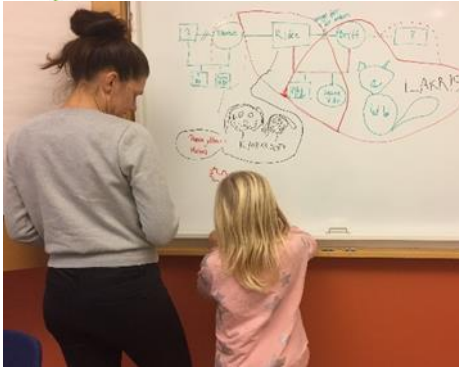
Korten är från: St Luke's innovative resources 2006. ISBN: 0957823193



Skilda vägar:

En bok om hur det är för Sally 5 år och Jonas 7 år då deras föräldrar separerar. Boken beskriver olika vardagliga situationer, tankar och känslor, som barnen kan känna igen sig i. Varje kapitel avslutas med frågor.

Författad av Inger Ekbon, Konsladden Barnboks förlag, 2016.



Whiteboard:

Används att rita och skriva på för att visa och dokumentera vad som sägs i rummet tillsammans med barnet.



Leksaksfigurer:

Figurer som bland annat använts för att beskriva familjekonstellationen och andra sammanhang som barnet vill visa eller berätta om.



Känslostentar:

Används för att beskriva och uttrycka olika känslor i barnets berättande. Korten är från: St Luke's innovative resources 2013. ISBN: 0958018847